การซื้อขายแบบผ่อนส่ง : บทบัญญัติและหลักปฏิบัติตามกฎหมายอิสลาม

The buying and selling by installment : rules and principles in Islamic law

อานิส พัฒนปรีชาวงศ์ ศศ.ม.(Anis Pattanaprichawong,M.A.)[1]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักธุรกิจมุสลิมและผู้บริโภคมุสลิมเกี่ยวกับบทบัญญัติและหลักปฏิบัติการซื้อขายแบบผ่อนส่งตามกฎหมายอิสลาม ในปัจจุบัน การซื้อขายแบบผ่อนส่งได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายจากประชาชนในทุกสาขาอาชีพ ทั้งนี้เพราะผู้มีรายได้จำกัดไม่สามารถซื้อสินค้าทุกอย่างที่ต้องการด้วยเงินสด จึงจำเป็นต้องซื้อแบบผ่อนส่ง แนวคิดในการเขียนบทความนี้เกิดขึ้นเพราะการสังเกตและการสัมภาษณ์นักธุรกิจมุสลิมและผู้บริโภคมุสลิมส่วนหนึ่ง หลังจากการสังเกตและการสอบถามของผู้เขียนพบว่าทั้งผู้ขายและผู้ซื้อซึ่งเป็นชาวมุสลิมยังขาดความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการซื้อขายแบบผ่อนส่งตามหลักการอิสลาม บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายบทบัญญัติและหลักปฏิบัติการซื้อขายแบบผ่อนส่งตามกฎหมายอิสลาม.

คำสำคัญ : การซื้อขายแบบผ่อนส่ง บทบัญญัติ หลักปฏิบัติตามกฎหมายอิสลาม

ABSTRACT

The purpose of this study was to understand the knowledge of Thai-Muslim businesses and Thai-Muslim consumers on the rules and principles of the Islamic Law for buying and selling by installments. Nowadays, the selling from businesses to consumers by installments is very popular among people in many occupations. These businesses have opened the opportunity for people with limited income and cash to pay by installments. The methods used in this study were: observation and by interviewing a group of Thai-Muslim businesses and Thai-Muslim consumers. The results of this study found that most Thai-Muslims, both businesses and consumers lacked the knowledge on the rules and principles of Islamic Law for buying and selling by installments. To conclude, Thai-Muslim businesses and Thai-Muslim consumers need to be

[1] อาจารย์ สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

educated on the rules and principles of the Islamic Law for buying and selling by installments.

Keywords :Buying and Selling by Installments, Rules, Principles in Islamic Law

บทนำ

การซื้อขายเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ซึ่งอิสลามได้กำหนดขอบเขต กฎเกณฑ์ตลอดจนเงื่อนไขต่างๆ อันจำเป็นที่มุสลิมผู้ที่จะทำการซื้อขายจะต้องเรียนรู้และนำมาปฏิบัติเพื่อให้การซื้อขายของเขานั้นดำเนินไปอย่างถูกต้อง มีผลสมบูรณ์และใช้ได้ตามทัศนะของอิสลาม การซื้อขายนั้นมีหลายประเภทด้วยกัน ในบรรดาการซื้อขายประเภทต่างๆนั้น ผู้เขียนสนใจที่จะเขียนเกี่ยวกับการซื้อขายแบบผ่อนส่ง ซึ่งการซื้อขายแบบดังกล่าวนี้ เป็นการซื้อขายที่ผู้ซื้อและผู้ขายทำสัญญาซื้อขายกันโดยผู้ขายส่งมอบสินค้าและโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าแก่ผู้ซื้อในวันทำสัญญาซื้อขาย และผู้ซื้อจะต้องชำระราคาเป็นงวดจนครบตามจำนวนที่ได้ตกลงไว้ในสัญญา โดยที่ราคาที่ทำสัญญาซื้อขายแบบผ่อนส่งนี้มีราคาสูงกว่าราคาเงินสด

สาเหตุที่ทำให้ผู้เขียนสนใจจะเขียนเรื่องนี้เนื่องจากว่า ปัจจุบันการซื้อขายแบบผ่อนส่งได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายจากประชาชนในทุกสาขาอาชีพรวมทั้งประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งชาวมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะผู้มีรายได้จำกัดไม่สามารถซื้อสินค้าทุกอย่างที่ต้องการด้วยเงินสด จึงจำเป็นต้องซื้อแบบผ่อนส่งและผู้ที่มีรายได้เพียงพอที่จะซื้อด้วยเงินสดบางรายก็เลือกที่จะซื้อแบบผ่อนส่งเช่นกัน โดยเฉพาะผู้ที่ทำธุรกิจเพราะว่าพวกเขาสามารถนำเงินอีกบางส่วนไปหมุนเวียนทำอย่างอื่น แม้ว่าการซื้อขายแบบผ่อนส่งจะได้รับความนิยมมากก็ตาม แต่จากการสังเกตและการสอบถามของผู้เขียนปรากฏว่า ทั้งผู้ขายและผู้ซื้อยังขาดความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการซื้อขายแบบผ่อนส่งตามหลักการอิสลาม ซึ่งตามหลักการอิสลามแล้วผู้ใดจะกระทำหรือปฏิบัตินิติกรรมสัญญาใดๆเขาผู้นั้นจำเป็นจะต้องเรียนรู้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขตลอดจนวิธีการที่อิสลามได้กำหนดไว้เกี่ยวกับนิติกรรมสัญญานั้นๆ ดังที่อิหม่ามอัลบุคอรีย์ได้ตั้งหัวข้อเรื่องในหนังสือเศาะฮีหฺของท่านว่า “ความรู้ต้องมาก่อนการพูดและการกระทำ” (Muhammad Ibnu Ismail,1987)

คำนิยามของการซื้อขาย

คำนิยามของการซื้อขาย (อัลบัยอฺ)ในเชิงภาษาอาหรับ

“อัลบัยอฺ” ในเชิงภาษาอาหรับนั้นหมายถึงการขายแต่ในบางครั้งก็หมายถึงการซื้อด้วยเช่นกัน (Muhammad Ibnu Manzhor, 1994)

คำนิยามของการซื้อขาย (อัลบัยอฺ)ในเชิงวิชาการฟิกฮฺ (กฎหมายอิสลาม)

“อัลบัยอฺ” ในเชิงวิชาการฟิกฮฺนั้น นักฟิกฮฺ (นักกฎหมายอิสลาม)แต่ละมัซฮับ (สำนักกฎหมายอิสลาม) ได้ให้คำนิยามที่แตกต่างกันดังนี้

1. นักฟิกฮฺของมัซฮับหะนะฟีย์ได้นิยาม “อัลบัยอฺ” ว่า การแลกเปลี่ยนสิ่งที่เป็นทรัพย์สินกับสิ่งที่เป็นทรัพย์สินด้วยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย” (Ali Ibnu Abubakr,1980)

2. นักฟิกฮฺของมัซฮับมาลิกีย์ได้นิยาม “อัลบัยอฺ” ว่า สัญญาแลกเปลี่ยน (ระหว่างสองฝ่าย) ในสิ่งที่ไม่ใช่คุณประโยชน์และไม่ใช่สิ่งที่มีไว้เพื่ออรรถประโยชน์โดยมุ่งหวังผลกำไร ” (Muhammad Arafah, 1980)

3. นักฟิกฮฺของมัซฮับชาฟิอีย์ได้นิยาม “อัลบัยอฺ” ว่า การแลกเปลี่ยนทรัพย์สินกับทรัพย์สินด้วยการโอนกรรมสิทธิ์ ” (Yahya Ibnu Sharf,1997)

4. นักฟิกฮฺของมัซฮับหัมบะลีย์ได้นิยาม “อัลบัยอฺ” ว่า การแลกทรัพย์สินหรืออรรถประโยชน์อันเป็นที่อนุญาตกับสิ่งหนึ่งในสองสิ่งดังกล่าวโดยถาวรในลักษณะที่ไม่มีดอกเบี้ยและไม่ใช่การยืม ” (Ali Ibnu Sulaiman,1994)

ถึงแม้ว่านิยามของคำว่า “อัลบัยอฺ” ซึ่งให้โดยนักฟิกฮฺแต่ละมัซฮับจะแตกต่างกันแต่คำนิยามข้างต้นมีสาระเหมือนกันอยู่ 3 ประเด็นดังนี้

1. การซื้อขายคือการแลกเปลี่ยน
2. สิ่งที่จะแลกเปลี่ยนนั้นจะต้องเป็นทรัพย์สินหรืออรรถประโยชน์
3. เป็นการแลกเปลี่ยนอย่างถาวร

ฉะนั้นผู้เขียนจึงขอนำคำนิยามของนักฟิกฮฺของแต่ละมัซฮับข้างต้นมารวมกัน โดยได้ข้อสรุปว่า “อัลบัยอฺคือสัญญาการแลกเปลี่ยนสิ่งที่เป็นทรัพย์สินกับสิ่งที่เป็นทรัพย์สินในลักษณะถาวร ”

บทบัญญัติของการซื้อขาย

การซื้อขายเป็นสิ่งที่อนุมัติให้กระทำได้ ดังหลักฐานต่อไปนี้

1. อัลกุรอ่าน

อัลลอฮฺตรัสไว้ในโองการอัลกุรอาน ความว่า และอัลลอฮฺได้ทรงอนุมัติการซื้อขายและทรงห้ามดอกเบี้ย (พระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่านฉบับแปลภาษาไทย: 2005)

2. หะดีษ

ท่านรอฟิอฺ อิบนุ คอดีจ เล่าว่าท่านนบีถูกถามว่า “การงานอะไรที่ประเสริฐที่สุด ? ท่านตอบว่างานที่ชายคนหนึ่งทำด้วยน้ำมือของเขาและทุกๆการซื้อขายที่ซื่อสัตย์” (Ahmad Ibnu Hambal,1980)

3. อิจญ์มาอฺ(มติเอกฉันท์)

บรรดานักฟิกฮฺมีมติเอกฉันท์ว่าการซื้อขายนั้นเป็นที่อนุมัติ ” (Muhammad Ibnu Ibrahim, 1980)

4. เหตุผลทั่วไป

มนุษย์มีความต้องการในสิ่งที่อยู่ภายใต้การครอบครองของผู้อื่น และเจ้าของส่วนใหญ่จะไม่ยอมมอบให้สิ่งนั้นแก่ผู้อื่นโดยไม่มีค่าตอบแทน ดังนั้นการอนุมัติการซื้อขายจึงเป็นวิธีที่ทำให้มนุษย์สามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้

องค์ประกอบของการซื้อขาย

องค์ประกอบในการทำสัญญาซื้อขายตามกฎหมายอิสลามมี 3 ประการ (Yahya Ibnu Sharf,1997)

1. ผู้ซื้อและผู้ขาย
2. สินค้าและราคา
3. อีญาบและเกาะบูล(อีญาบ คือ คำเสนอของผู้ขาย, เกาะบูลคือคำสนองของผู้ซื้อ)

คำนิยามของการผ่อนส่ง

คำนิยามของการผ่อนส่ง (อัตตักสีฏ) ในเชิงภาษาอาหรับ

“อัตตักสีฏ” ในเชิงภาษาอาหรับ มีหลายความหมาย (Muhammad Ibnu Manzhor, 1994) ได้แก่ :

1. การแยกส่วน ทำให้เป็นส่วนๆ
2. การแบ่งให้เท่าๆกัน
3. การลดจำนวนลง การทำให้น้อยลง

คำนิยามของการผ่อนส่ง (อัตตักสีฏ) ในเชิงวิชาการฟิกฮฺ

“อัตตักสีฏ” ในเชิงวิชาการฟิกฮฺนั้น นักฟิกฮฺได้ให้คำนิยามที่แตกต่างกันดังนี้ :

1. การผลัดหนี้โดยมีกำหนดเวลาที่แน่นอนใน 1 งวดหรือ 2 งวด (Muhammad Arafah,1980)
2. การผลัดการชำระหนี้เป็นงวดๆในระยะเวลาที่แน่นอน (Munir Al-Qadhi, 1949)

รูปแบบของการซื้อขายแบบผ่อนส่ง

การซื้อขายแบบผ่อนส่งที่ผู้เขียนจะกล่าวนี้มีรูปแบบคือการที่ผู้ซื้อและผู้ขายทำสัญญาซื้อขายกันโดยผู้ขายส่งมอบสินค้า และโอนกรรมสิทธิในสินค้าแก่ผู้ซื้อในวันทำสัญญาซื้อขาย และผู้ซื้อจะต้องชำระราคาเป็นงวดจนครบตามจำนวนที่ได้ตกลงไว้ในสัญญา โดยที่ราคาที่ทำสัญญาซื้อขายแบบผ่อนส่งนี้มีราคาสูงกว่าราคาเงินสด

บทบัญญัติของการซื้อขายแบบผ่อนส่ง

จากการศึกษาค้นคว้า ผู้เขียนพบว่า บรรดานักฟิกฮฺยุคก่อนและปัจจุบันมีทัศนะที่แตกต่างกันในเรื่องบทบัญญัติของการซื้อขายแบบผ่อนส่งออกเป็น 3 ทัศนะด้วยกัน คือ

1. การซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นเป็นที่อนุมัติ

ทัศนะนี้เป็นของนักฟิกฮฺ (นักกฎหมายอิสลาม) มัซฮับหะนะฟีย์ (Muhammad Ibnu Abu-Sahl,1994) มัซฮับ-มาลิกีย์ (Muhammad Ibnu Al-Qasim,1994) มัซฮับชาฟิอีย์ (Muhammad Ibnu Idris,1945) และมัซฮับหัมบะลีย์ (Ahmad Ibnu Muhammad,1985)

2. การซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นไม่เป็นที่อนุมัติ

ทัศนะนี้เป็นของนักฟิกฮฺบางท่านในมัซฮับมาลิกีย์ (Ahmad Ibnu Ali,1910)

3. การซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นเป็นสิ่งที่ไม่พึงควรและเป็นสิ่งคลุมเครือ

ทัศนะนี้เป็นของนักฟิกฮฺร่วมสมัยบางท่าน (Rafik Al-Misri,1990)

สาเหตุของความแตกต่างทางทัศนะ

สาเหตุของความแตกต่างทางทัศนะมี 2 ข้อคือ

ข้อที่ 1 การเข้าใจและการตีความหะดีษ (วจนะ การกระทำและการยอมรับของท่านนบีมุฮัมหมัด) แตกต่างกัน

กล่าวคือมีหะดีษอยู่ 3 บทด้วยกันที่บรรดานักฟิกฮฺมีความเข้าใจและให้ความหมายที่ต่างกัน หะดีษดังกล่าวคือ

1. มีรายงานว่า ท่านนบีได้ห้ามสองสัญญาซื้อขาย ในสัญญาเดียว (Muhammad Ibnu I-sa,1994)

2. มีรายงานว่าท่านนบีได้ห้ามสองสัญญาในสัญญาเดียว (Ahmad Ibnu Hambal,1980)

3. ท่านนบีได้กล่าวว่า ผู้ขายคนใดที่ทำสองสัญญาซื้อขาย ในสัญญาเดียว เขามีสิทธิรับราคาที่ต่ำกว่าจาก 2 ราคา มิเช่นนั้นแล้วถือว่าเป็นดอกเบี้ย (Sulaiman Ibnu Al-Ash-az,1994)

หะดีษที่ 1 บรรดานักฟิกฮฺได้ให้ความหมายดังนี้

1. การที่นาย ก กล่าวแก่ นาย ข ว่า “ฉันขายสิ่งนี้แก่เธอในราคา 10 บาทด้วยเงินสดและในราคา 20 บาทด้วยเงินผ่อน (Yahya Ibnu Sharf,1997)

2. การที่นาย ก กล่าวแก่ นาย ข ว่า “ฉันขายสิ่งนี้ แก่เธอในราคา 1000 บาทด้วยเงินผ่อนในระยะเวลา 1 ปี โดยที่ฉันจะซื้อมันคืนจากเธอหลังจากนั้นในราคา 800 บาทด้วยเงินสด (Shams Al-hak Al-Azim Abadi,1994)

3. การที่นาย ก ซื้อแป้งสาลีจากนาย ข จำนวน 10 กิโลกรัม ในราคา 300 บาท โดยที่นาย ข จะต้องมอบแป้งสาลีจำนวนดังกล่าวแก่นาย ก ต้นเดือนหน้า พอครบกำหนด นาย ก ก็มาขอแป้งสาลีจำนวน 1 กิโลกรัมจากนาย ข แต่ปรากฏว่านาย ข ไม่สามารถหาแป้งสาลีจำนวนดังกล่าวมามอบแก่นาย ก ได้ เขาจึงกล่าวแก่นาย ข ว่า โปรดขายแป้งสาลีจำนวน 10 กิโลกรัมที่ฉันเป็นหนี้เธอแก่ฉันโดยการแลกกับแป้งสาลีจำนวน 20 กิโลกรัมซึ่งฉันจะมอบให้เธออีก 2 เดือนข้างหน้า (Shams Al-hak Al-Azim Abadi,1994)

4. การที่ชายคนหนึ่งขายสินค้าโดยเงินสดด้วยราคาหนึ่ง และขายโดยเงินผ่อนอีกราคาหนึ่ง (Ahmad Ibnu Hambal,1980)

หะดีษที่ 2 บรรดานักฟิกฮฺได้ให้ความหมายดังนี้

1. การที่ชายคนหนึ่งขายสินค้าโดยราคาสดด้วยราคาหนึ่ง และขายโดยชำระราคาภายหลังอีกราคาหนึ่ง (Ahmad Ibnu Hambal,1980)

2. การซื้อขายที่มีการกำหนดเงื่อนไขซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับสัญญาซื้อขายอีกทั้งเงื่อนไขนั้นมีประโยชน์แก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ดังเช่น การที่นาย ก กล่าวแก่นาย ข ว่า ฉันขายบ้านหลังนี้ให้แก่เธอโดยมีเงื่อนไขว่า ฉันจะอาศัยอยู่เป็นระยะเวลา 1 เดือนก่อน หลังจากนั้นบ้านก็จะเป็นกรรมสิทธิของเธอ (Muhammad Ibnu Abu-Sahl,1994)

หะดีษที่ 3 นั้น บรรดานักฟิกฮฺได้ให้ความหมายดังนี้

1. การที่นาย ก ซื้อข้าวสาลีจำนวน 10 กิโลกรัม ในราคา 300 บาท จากนาย ข โดยที่นาย ข จะต้องส่งมอบข้าวสาลีปริมาณดังกล่าวแก่นาย ก หลังจากวันที่ทำสัญญาซื้อขาย 1 เดือน แต่เมื่อถึงกำหนดเวลาส่งมอบข้าวสาลี นาย ข ก็กล่าวแก่นาย ก ว่า จงขายข้าวสาลีจำนวน 10 กิโลกรัม ที่ฉันติดหนี้เธอแก่ฉัน ด้วยข้าวสาลีจำนวน 20 กิโลกรัม (Shams Al-hak Al-Azim Abadi,1994)

2. การที่นาย ก กล่าวแก่นาย ข ว่า “ฉันขายของสิ่งนี้แก่เธอในราคา 1000 บาทด้วยราคาผ่อนในระยะเวลา 1 ปี โดยที่ฉันจะซื้อมันจากเธอหลังจากนั้นในราคา 800 บาทด้วยเงินสด (Shams Al-hak Al-Azim Abadi,1994)

สรุปรูปแบบการซื้อขายที่ถูกห้ามในหะดีษทั้ง 3 บทคือการซื้อขายที่ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงทำสัญญาซื้อขายโดยไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่าทำการซื้อขายแบบเงินสดหรือผ่อนส่ง ทั้งนี้เพราะในกรณีนี้ราคาสินค้าไม่เป็นที่แน่นอน จึงส่งผลทำให้การซื้อขายเป็นโมฆะ ส่วนการซื้อขายที่ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงทำสัญญาซื้อขายโดยระบุว่าทำการซื้อขายแบบเงินสดหรือผ่อนส่งอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างชัดเจนนั้น ถือว่าเป็นที่อนุมัติและใช้ได้ และการเพิ่มราคาสินค้าอันเนื่องมาจากการเลื่อนกำหนดเวลาชำระราคา ในการซื้อขายแบบผ่อนชำระนั้นเหมือนกับการเพิ่มจำนวนหนี้อันเนื่องมาจากขยายเวลาชำระหนี้ซึ่งถือว่าเป็นดอกเบี้ยหรือต่างกัน(Muhammad Aqlah,1987)

หลักฐานของแต่ละทัศนะ

หลักฐานของนักฟิกฮฺที่มีทัศนะว่าการซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นเป็นที่อนุมัติ

1. โองการอัลกุรอ่าน

1.1 ความว่า และอัลลอฮฺได้ทรงอนุมัติการซื้อขายและทรงห้ามดอกเบี้ย (พระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่านฉบับแปลภาษาไทย: 2005)

ในโองการนี้อัลลอฮฺได้ทรงบัญญัติการซื้อขายว่าเป็นที่อนุมัติ ดังนั้นบรรดาการซื้อขายทั้งหลายตามนัยของอายะฮฺนี้ถือว่าเป็นที่อนุมัติ เว้นแต่จะมีหลักฐานอื่นมาบ่งชี้ว่าการซื้อขายประเภทนั้นเป็นที่ต้องห้ามซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานใดๆที่ห้ามการซื้อขายแบบผ่อนส่ง ดังนั้นการซื้อขายรูปแบบนี้จึงจัดอยู่ในสิ่งที่ถูกอนุมัติ(Muhammad Ibnu Ali,1985)

1.2 ความว่า โอ้ผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงอย่ากินทรัพย์ของพวกเจ้าในระหว่างพวกเจ้าโดยมิชอบ เว้นแต่จะเป็นการค้าขายที่เกิดจากความพอใจกันในหมู่พวกเจ้า และจงอย่าฆ่าตัวของพวกเจ้าเอง แท้จริงอัลลอฮฺ เป็นผู้ที่เมตตาต่อพวกเจ้าเสมอ (พระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่านฉบับแปลภาษาไทย: 2005)

โองการข้างต้นอัลลอฮฺได้ทรงห้ามศรัทธาชน จากการกินทรัพย์สินของพี่น้องมุสลิมโดยวิธีที่มิชอบนอกจากเป็นการค้าขายที่เกิดจากความพอใจของพวกเขา และการเพิ่มราคาในการซื้อขายแบบผ่อนส่งจัดอยู่ในการค้าขายที่เกิดจากความ พอใจของผู้ซื้อเพราะราคาสินค้าที่สูงขึ้นนั้นคำนึงถึงระยะเวลาของการผ่อนชำระ (Muhammad Aqlah,1987)

1.3 ความว่า โอ้ผู้ศรัทธาทั้งหลาย เมื่อพวกเจ้าได้กู้ยืมกัน ด้วยหนี้สินที่มีกำหนดเวลา (ชำระหนี้)ที่ถูกระบุไว้อย่างแน่นอน ก็จงบันทึกหนี้สินนั้นเสีย (พระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่านฉบับแปลภาษาไทย: 2005)

ในโองการนี้อัลลอฮฺได้ทรงสั่งศรัทธาชนให้ทำการบันทึกหนี้สินซึ่งบ่งชี้ว่าการเป็นหนี้นั้นเป็นที่อนุมัติ และการซื้อขายแบบผ่อนส่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการเป็นหนี้ จึงเป็นที่อนุมัติ

2. หะดีษ

2.1 ท่านอับดุลลอฮฺ อิบนุ อัมรฺ รายงานว่า “ท่านรสูลได้สั่งเขาให้เตรียมทหาร (รวมถึงยานพาหนะและอาวุธที่จำเป็นต้องใช้ในการทำสงครามเขาจึงจัดเตรียม)จนอูฐในบัยตุลมาล(คลังหลวง)หมดท่านรสูลจึงสั่งให้เขานำเครื่องประดับซึ่งทำจากทองคำที่ได้มาจากซะกาฮฺ(ไปซื้ออูฐ)แล้วเขาก็ซื้ออูฐ1ตัวแลกด้วยอูฐ 2 ตัวโดยเลื่อนการชำระราคาออกไปจนถึงเวลาจ่ายซะกาฮฺอูฐ ” (Sulaiman Ibnu Al-Ash-az,1994)

ในหะดีษบทนี้ท่านนบีได้อนุญาติให้ท่านอับดุลลอฮฺ อิบนุ อัมรฺทำการแลกเปลี่ยนอูฐ 1 ตัวด้วยอูฐ 2 ตัวโดยเลื่อนการชำระราคาออกไปจนถึงเวลาที่บรรดาเจ้าของอูฐจ่ายซะกาฮฺ ซึ่งสาเหตุของการเพิ่มราคาอูฐคือการเลื่อนเวลาของการชำระราคาอูฐ ดังนั้นการซื้อขายแบบผ่อนส่งที่ราคาสินค้าสูงกว่าราคาแบบเงินสดจึงควรแก่การอนุมัติเช่นกัน (Muhammad Aqlah,1987)

2.2 ท่านอิบนิอับบาสรายงานว่า แท้จริงท่านนบีครั้นเมื่อท่านขับไล่ชาวยิวบนีอันนะฎีร (ออกจากมะดีนะฮฺ)ได้มีส่วนหนึ่งจากพวกเขามาหาท่านนบีแล้วกล่าวว่าโอ้ท่านนบีของอัลลอฮฺท่านขับไล่พวกเราทั้งๆที่ชาวมะดีนะฮฺยังมีหนี้สินที่ยังไม่ถึงกำหนดเวลาชำระกับพวกเรากระนั้น หรือ? ท่านนบีจึงตอบว่า พวกเจ้าจงลดจำนวนหนี้และจงสั่งให้ลูกหนี้ชำระหนี้โดยเร็ว (Muhammad Ibnu Abdullah,1990)

หะดีษนี้บ่งชี้ว่าสินค้าใดๆที่มีการซื้อขายแบบผ่อนส่ง และผู้ซื้อเกิดความจำเป็นที่จะต้องชำระราคาก่อนกำหนด เป็นที่อนุญาตให้ผู้ขายลดราคาสินค้าตามความเหมาะสมโดยคำนึงถึงระยะเวลาที่ยังเหลือจากวันชำระราคา เมื่อการลดราคาสินค้าเป็นที่อนุญาต การเพิ่มราคาโดยคำนึงถึงการเลื่อนระยะเวลาชำระออกไปจึงควรจะได้รับการอนุมัติเช่นกัน (Muhammad Amin Ibnu A-bidin,1980)

2.3 ท่านอบูสะอีดรายงานว่า ท่านนบีได้กล่าวว่า แท้จริงการซื้อขายที่ใช้ได้นั้นต้องมาจากการยินยอม (Muhammad Ibnu Yazid,1994)

หะดีษนี้บ่งชี้ว่า การซื้อขายที่ถูกต้องและใช้ได้นั้นต้องมีการยินยอมจากผู้ซื้อและผู้ขาย ดังนั้นเมื่อคู่สัญญาในการซื้อขายแบบผ่อนส่งได้ตกลงราคาที่ชัดเจนและได้กำหนดระยะเวลาที่แน่นอนในการชำระราคาโดยการยินยอมของทั้งสองฝ่าย ถือว่า การซื้อขายนั้นถูกต้องและใช้ได้ (Mujammaul Al-Figh Al-Islamy,1990)

3. อิจญ์มาอฺ (มติเอกฉันท์)

บรรดามุสลิมในอดีตได้ทำการซื้อขายแบบผ่อนส่งและปัจจุบันก็ยังคงทำอยู่ ซึ่งบ่งชี้ว่าเป็นมติเอกฉันท์ของพวกเขาในเรื่องการซื้อขายแบบผ่อนส่งว่าเป็นที่อนุมัติ (Ahmad Ibnu Abdul-Halim, 2000)

4. เหตุผลทั่วไป (Mujammaul Al-Figh Al-Islamy,1990)

4.1 การอนุมัติให้ขายสินค้าแบบผ่อนส่งในราคาสูงกว่าเงินสดได้ เป็นการตอบสนองความต้องการของมนุษย์และเป็นประโยชน์แก่พวกเขา อีกทั้งยังทำให้การซื้อขายในตลาดของมุสลิมเกิดภาวะคล่องตัวทั้งเนื่องจากว่า ถ้าการซื้อขายแบบผ่อนส่งไม่เป็นที่อนุมัติ จะไม่มีผู้ขายคนใดที่จะยอมขายสินค้าแบบผ่อนส่งในราคาเดียวกันกับราคาเงินสด อันจะทำให้เกิดภาวะติดขัดในกระบวนการซื้อขาย และส่งผลให้ผู้ซื้อที่ไม่มีกำลังซื้อสินค้าด้วยเงินสดไม่สามารถที่จะได้มาซึ่งสินค้าที่เขาต้องการได้

4.2 ในกรณีที่ผู้ขายทำการขายสินค้าด้วยเงินสด เขาจะได้กำไรจากการขายในแต่ละครั้ง และเขาสามารถนำเงินสดที่ได้จากการขายนั้นไปหมุนเวียนซื้อสินค้าอื่น ซึ่งเขาจะได้กำไรจากการขายสินค้านั้นอีกแต่ในกรณีที่ผู้ขายทำการขายสินค้าด้วยราคาผ่อนส่ง เขาจะไม่สามารถใช้ประโยชน์จากเงินทั้งหมดที่เป็นราคาของสินค้าได้ ดังนั้นจึงเป็นสิทธิที่เขาจะเพิ่มราคาสินค้าที่ขายแบบผ่อนส่งโดยคำนึงถึงระยะเวลาการผ่อนส่งของผู้ซื้อ

4.3 การขายสินค้าแบบเงินสดในราคาที่สูงกว่าราคาปกติในท้องตลาดนั้นเป็นที่อนุมัติ ดังนั้นการเพิ่มราคาสินค้าในการซื้อขายแบบผ่อนส่งจึงสมควรเป็นที่อนุมัติเช่นกัน

4.4 ราคาของสินค้านั้นขึ้นลงตามกาลเวลา สินค้าบางชนิดอาจจะมีราคาถูกในปัจจุบัน แต่ราคาของมันอาจจะแพงขึ้นในอนาคต ดังนั้นจึงเป็นสิทธิแก่ผู้ขายสินค้าแบบผ่อนส่งที่จะขายสินค้าในราคาสูงกว่าแบบเงินสด เพราะสินค้าชนิดนั้นอาจจะมีราคาถูกในขณะที่ทำสัญญาซื้อขายแบบผ่อนส่ง และราคาของมันอาจจะแพงขึ้นหลังจากนั้น

4.5 การซื้อขายแบบผ่อนส่งด้วยราคาที่สูงกว่าแบบเงินสด เป็นการซื้อขายด้วยราคาที่แน่นอนและมีการยินยอมจากผู้ขายและผู้ซื้อ จึงควรเป็นที่อนุมัติเหมือนการซื้อขายแบบเงินสด

4.6 ตามหลักการทั่วไปของนิติกรรมสัญญาต่างๆนั้นเป็นที่อนุมัติ เว้นแต่จะมีหลักฐานอื่นจากอัลกุรอานหรืออัสสุนนะฮฺมาบ่งชี้ว่านิติกรรมประเภทนั้นไม่เป็นที่อนุมัติ และในเรื่องการซื้อขายแบบผ่อนส่งไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนจากอัลกุรอานหรืออัสสุนนะฮฺอันบ่งชี้ว่าไม่เป็นที่อนุมัติและผู้ที่อ้างว่าการซื้อขายแบบผ่อนส่งไม่เป็นที่อนุมัติ ขอให้เขานำหลักฐานมาชี้แจง

4.7 ด้วยการเทียบเคียงกับการซื้อขายแบบสะลัม กล่าวคือ ผู้ขายแบบสะลัมได้ขายสินค้าในวันทำสัญญาซื้อขายด้วยราคาที่ถูกกว่าราคาในวันมอบส่งสินค้า โดยมีรูปแบบคือมีการชำระราคาในวันทำสัญญาซื้อขายและมอบสินค้าภายหลัง ซึ่งมีเหตุผลที่เหมือนกับการซื้อขายแบบผ่อนส่งคือมีการประเมินค่าของระยะเวลา โดยที่ราคาของสินค้าในวันทำสัญญาซื้อขายแบบล่วงหน้าถูกกว่าราคาในวันมอบส่งสินค้า และราคาของสินค้าแบบผ่อนส่งแพงกว่าราคาแบบเงินสด

หลักฐานของนักฟิกฮฺที่มีทัศนะว่าการซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นไม่เป็นที่อนุมัติ

1. จากโองการอัลกุรอ่าน

1.1 ความว่า และอัลลอฮฺได้ทรงอนุมัติการซื้อขายและทรงห้ามดอกเบี้ย (พระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่านฉบับแปลภาษาไทย: 2005)

โองการนี้บ่งชี้ว่า การซื้อขายที่มีการเพิ่มราคาอันเนื่องมาจากการขยายเวลาชำระนั้นเป็นสิ่งต้องห้ามเพราะถือว่าเป็นดอกเบี้ย (Muhammad Aqlah,1987)

1.2 ความว่า ผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงอย่ากินทรัพย์ของพวกเจ้าในระหว่างพวกเจ้าโดยมิชอบ นอกจากมันจะเป็นการค้าขายที่เกิดจากความพอใจในหมู่พวกเจ้า และจงอย่าฆ่าตัวของพวกเจ้าเองแท้จริง อัลลอฮฺเป็นผู้ที่เมตตาต่อพวกเจ้าเสมอ (พระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่านฉบับแปลภาษาไทย: 2005)

ในโองการนี้อัลลอฮฺได้ทรงกำหนด การยินยอม เป็นเงื่อนไขในการทำให้การค้าขายเป็นที่อนุมัติ ถ้าหากปราศจากการยินยอมแล้วการค้าขายนั้นก็จะไม่เป็นที่อนุมัติ ซึ่งการซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นเป็นการซื้อขายที่ปราศจากการยินยอมทั้งนี้เนื่องจากว่าผู้ขายจำเป็นต้องขายสินค้าแบบผ่อนส่งเพื่อทำให้สินค้าขายออก ส่วนผู้ซื้อก็จำเป็นต้องซื้อสินค้าด้วยผ่อนส่งเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าที่เขาต้องการ แต่เขาไม่มีกำลังซื้อมันด้วยเงินสดดังนั้นการซื้อขายแบบผ่อนส่งจึงไม่เป็นที่อนุมัติ (Muhammad Aqlah,1987)

2. หะดีษ

2.1 ท่านอับดุลลอฮ อิบนุ มัสอูดรายงานว่า ท่านนบีได้ห้ามจากการตกลงทำสัญญานิติกรรม 2 อย่างในสัญญาเดียว (Ahmad Ibnu Hambal,1980) ซึ่งหมายถึง การที่ชายคนหนึ่งขายสินค้าแก่ชายอีกคนหนึ่งโดยกล่าวว่า มันมีราคาเท่านี้ถ้าชำระราคาภายหลัง และมีราคาเท่านี้ถ้าชำระเงินสด (Ahmad Ibnu Hambal,1980)

2.2 ท่านอบูฮุรอยเราะหฺรายงานว่า ท่านนบีกล่าวว่า ผู้ขายคนใดก็ตามที่ทำสองสัญญาซื้อขาย ในสัญญาเดียว เขามีสิทธิรับราคาที่ถูกที่สุดจาก 2 ราคา มิเช่นนั้นแล้วก็ถือว่าเป็นดอกเบี้ย (Sulaiman Ibnu Al-Ash-az,1994)

2.3 มีรายงานจากท่านอะลีว่า ท่านนบีได้ห้ามจากการซื้อขายของคนที่มีความจำเป็น (Sulaiman Ibnu Al-Ashaz,1994)

ในหะดีษนี้ ท่านนบีได้ห้ามทั้งผู้ซื้อไม่ให้ฉวยโอกาสในขณะที่ผู้ขายจำเป็นต้องใช้เงินในการทำธุระใดๆโดยกดราคาสินค้าที่เขาเสนอขายให้ต่ำกว่าราคาจริงมากเกินไป และห้ามผู้ขายไม่ให้ฉวยโอกาสที่ผู้ซื้อมีความจำเป็นในตัวสินค้า และเขาไม่มีกำลังเงินพอที่จะซื้อด้วยเงินสดได้โดยการเพิ่มราคาสินค้าที่เขาต้องการให้สูงกว่าราคาราคาจริงมากเกินไป

3. เหตุผลทั่วไป (Muhammad Aqlah,1987)

3.1 การเพิ่มราคาสินค้าในการซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นจัดว่าเป็นดอกเบี้ย เพราะมันมีสาเหตุมาจากระยะเวลาการผ่อนส่ง ซึ่งนับว่าเป็นการเพิ่มราคาโดยไร้สิ่งตอบแทน

3.2 การเพิ่มราคาอันเนื่องมาจากการขยายเวลาชำระนั้นเป็นการเสนอเงื่อนไข 2 อย่างพร้อมกันในสัญญาการซื้อขายเดียวเพราะมันมีรูปแบบคือผู้ขายกล่าวแก่ผู้ซื้อว่า สินค้าชิ้นนี้ราคาเท่านี้ด้วยเงินสดและราคาเท่านั้นด้วยเงินผ่อนส่ง

3.3 การกิยาส(เทียบเคียง)กับการลดจำนวนหนี้ซึ่งชำระเป็นงวดๆแก่ลูกหนี้อันเนื่องมาจากการที่ลูกหนี้ชำระรวดเดียวจนครบจำนวนซึ่งถือว่าไม่เป็นที่อนุมัติ ดังมีรายงานจากท่านอิบนุอุมัรว่ามีผู้ถามท่านเกี่ยวกับชายที่ติดหนี้ที่ต้องชำระแบบเป็นงวดๆ แก่เจ้าหนี้ แล้วเจ้าหนี้ก็กล่าวแก่ลูกหนี้ว่า จงชำระหนี้รวดเดียวให้หมด แล้วฉันจะลดจำนวนหนี้ให้แก่เธอ ท่านตอบว่า มันคือดอกเบี้ย และท่านชัยดฺ บิน ซาบิต ก็กล่าวเช่นเดียวกันนี้ และนี้เป็นทัศนะของท่านสะอีด บิน ญุบัยรฺ อัชชะอฺบีย์ และอัลหะกัม ฉะนั้นการเพิ่มราคาสินค้าในการซื้อขายแบบผ่อนส่งจึงไม่เป็นที่อนุมัติเช่นกันเพราะทั้งสองอย่างนั้นมีอิลละฮฺ(เหตุผล)เดียวกันคือการยืดระยะเวลาเป็นตัวแปร ทำให้จำนวนหนี้ลดลงและราคาสินค้าเพิ่มขึ้น

3.4 การเพิ่มราคาสินค้าในการซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นคล้ายกับดอกเบี้ยในสมัยญาฮิลียะฮฺซึ่งมีรูปแบบคือ การที่เจ้าหนี้กล่าวแก่ลูกหนี้เมื่อถึงเวลาชำระหนี้ว่า จงชำระหนี้วันนี้หรือจงเพิ่มจำนวนหนี้โดยที่ฉันจะขยายเวลาชำระหนี้แก่เธอ

สรุปแล้วหลักฐานของผู้ที่มีทัศนะว่าการซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นไม่เป็นที่อนุมัติคือ เป็นดอกเบี้ยเพราะว่ามีการเพิ่มราคาสินค้าอันเนื่องมาจากการขยายเวลาการชำระราคา ทั้งๆที่การขยายเวลานั้นไม่สมควรที่จะคิดเป็นราคา จึงจัดอยู่ในการเพิ่มราคาโดยไร้สิ่งตอบแทนซึ่งคือดอกเบี้ยนั้นเอง

หลักฐานของนักฟิกฮฺที่มีทัศนะว่า การซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำและเป็นสิ่งคลุมเครือ

เหตุผลทั่วไป (Rafik Al-Misri,1990 :188-190)

1. การซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้น ถ้าจะกล่าวว่าไม่เป็นที่อนุมัติก็ไม่ได้ เพราะมีความแตกต่างจากดอกเบี้ยในแง่มุมหนึ่งคือ การซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างสินค้ากับเงิน ส่วนดอกเบี้ยนั้นเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างเงินกับเงินสกุลเดียวกันในปริมาณต่างกัน และการซื้อขายแบบผ่อนส่งถูกอนุมัติให้เพิ่มราคาสินค้าสูงกว่าการซื้อขายแบบเงินสด ในขณะที่มีการทำสัญญาซื้อขายเท่านั้น ส่วนดอกเบี้ยนั้นสามารถเพิ่มขึ้นเรื่อยๆตามระยะเวลาการชำระหนี้

2. ถ้าจะกล่าวว่าเป็นที่อนุมัติก็ไม่ได้เช่นกัน เพราะการเพิ่มราคาสินค้าในการซื้อขายแบบผ่อนส่งสูงกว่าราคาการซื้อขายแบบเงินสดอันเนื่องมาจากระยะเวลาการชำระนั้น มีความคล้ายคลึงกับดอกเบี้ยในอีกแง่มุมหนึ่งคือ การที่ผู้ขายกล่าวแก่ผู้ซื้อว่า สินค้าชิ้นนี้มีราคา 100 ดีนาร์ด้วยเงินสด และมีราคา 150 ดีนาร์ด้วยผ่อนส่งในระยะเวลา 1 ปี มันคล้ายกับการที่เจ้าหนี้กล่าวแก่ลูกหนี้ว่า ฉันให้เธอยืมเงินจำนวน 1000 บาท และเธอจะต้องชำระหนี้แก่ฉันเป็นจำนวน 1500 บาทในระยะเวลา 1 ปี

ดังนั้นจึงควรจัดอยู่ในสิ่งที่คลุมเครือ ซึ่งเข้าในความหมายของหะดีษที่ว่า “แท้จริงสิ่งที่เป็นที่อนุมัตินั้นชัดเจน และแท้จริงสิ่งที่ไม่เป็นที่อนุมุตินั้นก็ชัดเจน และระหว่างทั้งสองอย่างนั้นมีสิ่งที่คลุมเครือซึ่งมนุษย์ส่วนใหญ่ไม่รู้ ฉะนั้นผู้ใดก็ตามที่หลีกเลี่ยงจากสิ่งที่คลุมเครือ แท้จริงเขาก็ได้สงวนไว้ซึ่งศาสนาของเขาและเกียรติของเขา” (Muhammad Ibnu Ismail,1987)

ทัศนะที่น่าจะถูกต้องที่สุดเกี่ยวกับบทบัญญัติการซื้อขายแบบผ่อนส่ง

ดังที่ได้ศึกษาหลักฐานของทั้ง 3 ทัศนะคือทัศนะที่ว่า การซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นเป็นที่อนุมัติ ทัศนะที่ว่า การซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นไม่เป็นที่อนุมัติ และทัศนะที่ว่า การซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำและเป็นสิ่งคลุมเครือ ผู้เขียนมีความเห็นว่าทัศนะที่น่าจะถูกต้องที่สุดและมีหลักฐานที่หนักแน่นที่สุดคือทัศนะที่ว่าการซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นเป็นที่อนุมัติซึ่งเป็นทัศนะของนักฟิกฮฺมัซฮับหะนะฟีย์ มาลิกีย์ ชาฟิอีย์ หัมบะลีย์

การที่ผู้เขียนแสดงทัศนะเช่นนี้เพราะมีเหตุผลดังนี้

1. เหตุผลหลักของทัศนะที่ว่าการซื้อขายแบบผ่อนส่งไม่เป็นที่อนุมัติคือเป็นดอกเบี้ย เพราะมีการเพิ่มราคาสินค้าอันเนื่องมาจากการขยายเวลาการชำระราคา ทั้งๆที่การขยายเวลานั้นไม่สมควรที่จะคิดเป็นราคา จึงจัดอยู่ในการเพิ่มราคาโดยไร้สิ่งตอบแทนซึ่งคือ ดอกเบี้ยนั่นเอง

ผู้เขียนขอชี้แจงและอธิบายถึงข้อแตกต่างระหว่างการเพิ่มราคาสินค้าอันเนื่องมาจากการขยายเวลาการชำระราคาในการซื้อขายแบบผ่อนส่งกับดอกเบี้ยดังนี้

- ดอกเบี้ยคือการแลกเปลี่ยนระหว่างสิ่งของ 2 อย่างที่เหมือนกันในปริมาณไม่เท่ากัน ส่วนสินค้ากับราคาในการซื้อขายแบบผ่อนส่งไม่ใช่สิ่งของ 2 อย่างที่เหมือนกัน จึงไม่ถูกจัดว่าเป็นดอกเบี้ย

- ราคาของสินค้าไม่คงที่ ขึ้นอยู่กับกาลเวลาและความต้องการของตลาด จึงเป็นที่อนุมัติให้ผู้ขายเพิ่มราคาของสินค้าในการซื้อขายแบบผ่อนส่ง เพื่อรักษาผลประโยชน์ในกรณีที่สินค้ามีราคาถูกขณะที่มีการทำสัญญาซื้อขายแบบผ่อนส่ง และมีราคาแพงขึ้นเมื่อถึงวันชำระราคา ส่วนเงินนั้นมีค่าคงที่ จึงไม่เป็นที่อนุมัติให้เพิ่ม

- การซื้อขายแบบผ่อนส่งเปิดโอกาสให้ผู้ซื้อเลือกระหว่างการชำระราคาแบบเงินสดด้วยราคาที่ถูกกว่าและการชำระราคาแบบผ่อนส่งด้วยราคาที่แพงกว่า ส่วนดอกเบี้ยไม่มีการเปิดโอกาสให้ลูกหนี้เลือกเลย

- การเพิ่มราคาสินค้าในการซื้อขายแบบผ่อนส่งเป็นที่อนุญาตให้ทำในขณะที่มีการทำสัญญาซื้อขายเท่านั้น แต่ดอกเบี้ยนั้นจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆตามระยะเวลาการเลื่อนการชำระหนี้

2. ผู้เขียนขอหยิบยกนักวิชาการและองค์กรศาสนาที่ออกคำชี้ขาดปัญหาศาสนา ที่สนับสนุนทัศนะที่ว่า การซื้อขายแบบผ่อนส่งนั้นเป็นที่อนุมัติ ดังต่อไปนี้

2.1 ชัยคุลอิสลามอิบนุ ตัยมียะฮฺ (Ahmad Ibnu Abdul-Halim,2000)

2.2 เช็คอับดุลอะซีซ อิบนุ อับดุลลอฮฺ อิบนุ บาซ อดีตมุฟตี (ผู้ออกคำชี้ขาดปัญหาศาสนา) ประเทศซาอุดิอารเบีย (Mujammaul Al-Figh Al-Islamy,1990)

2.3 คณะวิชาการกระทรวงศาสนสมบัติและกิจการอิสลาม ประเทศคูเวต (Wazarah Al-Owkaf wa Al-Shu-oun Al-Islamiah, 1984)

เงื่อนไขของการซื้อขายแบบผ่อนส่ง (Mujammaul Al-Figh Al-Islamy,1990)

เงื่อนไขที่จะทำให้การซื้อขายแบบผ่อนส่งมีผลถูกต้องและสมบูรณ์มีดังต่อไปนี้

1. ต้องมีการกำหนดระยะเวลาการชำระราคาที่แน่นอนตามที่ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงกัน

2. ต้องมีการกำหนดจำนวนราคาที่ต้องชำระในแต่ละงวดให้แน่นอน

3. ควรแยกการสอบถามราคาออกจากมัจลิสทำสัญญาซื้อขาย เพื่อให้พ้นจากการคลุมเครือกับดอกเบี้ย

หลักปฏิบัติในการซื้อขายแบบผ่อนส่ง

1. ในกรณีที่ผู้ซื้อไม่ชำระราคาเมื่อถึงกำหนดเวลาชำระ ผู้ซื้อที่ไม่ชำระราคาเมื่อถึงกำหนดเวลาชำระมี 2 ประเภทคือ

ประเภทที่ 1 ผู้ซื้อที่มีกำลังทรัพย์เพียงพอ

บรรดานักฟิกฮฺมีความเห็นพ้องต้องกันว่า ถ้าหากผู้ซื้อมีกำลังทรัพย์เพียงพอที่จะทำการชำระราคา ก็เป็นที่อนุญาตให้ผู้ขายดำเนินการฟ้องศาลเพื่อให้ศาลดำเนินการบังคับให้ผู้ซื้อต้องชำระงวดที่ถึงกำหนดเวลาชำระ ดังหะดีษท่านนบีที่มีความว่า “การโกหกของผู้ที่มีกำลังทรัพย์ (รวมถึงการผลัดการชำระหนี้

เมื่อถึงกำหนดเวลาของลูกหนี้ที่มีกำลังทรัพย์)มีผลให้เป็นที่อนุญาตทำลายเกียรติและลงโทษเขา"(Muhammad Ibnu Ismail,1987) และการผลัดการชำระหนี้เมื่อถึงกำหนดเวลาของลูกหนี้ที่มีกำลังทรัพย์เพียงพอถือว่าเป็นการอธรรมแก่เจ้าหนี้ ดังหะดีษที่มีความว่า การบ่ายเบี่ยงในการชดใช้หนี้ของเศรษฐีผู้ที่มีกำลังทรัพย์เพียงพอนั้นเป็นการกระทำที่อธรรม (Muslim Ibnu Al-Hajjaj,1990)

ประเภทที่ 2 ผู้ซื้อที่ไม่มีทรัพย์นอกจากสินค้าที่ซื้อ หรือมีกำลังทรัพย์แต่ไม่เพียงพอที่จะชำระราคาได้

ผู้ซื้อที่ไม่มีทรัพย์นอกจากสินค้าที่ซื้อเป็นที่อนุญาตให้ผู้ขายดำเนินการฟ้องศาลเพื่อให้ศาลดำเนินการบังคับประมูลขายสินค้า แล้วนำเงินที่ได้มาชำระงวด

ส่วนผู้ซื้อมีกำลังทรัพย์แต่ไม่เพียงพอที่จะชำระราคาได้ ผู้ขายควรรอจนกว่าผู้ซื้อจะมีกำลังทรัพย์พอที่จะชำระงวด ซึ่งเป็นคำสอนของอัลลอฮฺแก่เจ้าหนี้ในกรณีที่ลูกหนี้ของเขามีความขัดสนด้านการเงิน จนกว่าจะมีความ สามารถในการชดใช้หนี้ได้ ดังในโองการอัลกุรอานที่มีความว่า "และหากเขา (ลูกหนี้) เป็นผู้ยากไร้ ก็จงให้มีการรอคอยจนกว่าจะถึงคราวสะดวก" (พระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่านฉบับแปลภาษาไทย: 2005)

2. เมื่อผู้ขายเสียชีวิต กำหนดเวลาชำระก็ยังคงเดิมและทายาทของผู้ขายไม่มีสิทธิที่จะเรียกให้ผู้ซื้อชำระราคาจนกว่าจะถึงกำหนดเวลาที่ผู้ซื้อและผู้ขายได้ตกลงกัน ในขณะทำสัญญาซื้อขาย (Mujammaul Al-Figh Al-Islamy,1990)

3. เมื่อผู้ซื้อเสียชีวิต ผู้ขายมีสิทธิที่จะเรียกให้ทายาทของผู้ซื้อชำระราคาจนครบจำนวน ก่อนการแบ่งมรดก (Mujammaul Al-Figh Al-Islamy,1990)

4. ไม่เป็นที่อนุญาตให้ผู้ซื้อมอบสิ่งของใดๆแก่ผู้ขายโดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ขายเลื่อนเวลาชำระออกไปเกินกว่ากำหนดที่ได้ตกลงในสัญญา

มติของมัจลิสมุญัมมะอุลฟิกฮฺอิสลามีย์(สภานิติศาสตร์อิสลาม)เกี่ยวกับหลักการซื้อขายแบบผ่อนส่งซึ่งมีขึ้นในการสัมมนาครั้งที่ 6 ณ กรุงญิดดะฮฺ ประเทศ ซาอุดิอารเบียระหว่างวันที่ 17-23 ชะอฺบาน ฮ.ศ 1410 ตรงกับวันที่ 14-20 มีนาคม ค.ศ 1990 มีดังนี้ (Mujammaul Al-Figh Al-Islamy,1990)

1. อนุมัติให้เพิ่มราคาแบบผ่อนส่งสูงกว่าราคาแบบเงินสด ดังที่อนุมัติให้บอกราคาสินค้าแบบเงินสดหรือแบบผ่อนส่งที่มีจำนวนงวดที่แน่นอน และการซื้อขายจะใช้ไม่ได้ยกเว้นเมื่อผู้ซื้อและผู้ขายตัดสินใจเลือกการซื้อขายแบบเงินสดหรือแบบผ่อนส่งอย่างใดอย่างหนึ่งและถ้าหากว่าการซื้อขายเกิดขึ้นโดยไม่มีการเจาะจงแบบใดแบบหนึ่ง ก็ไม่เป็นที่อนุมัติตามหลักการศาสนา

2. ไม่เป็นที่อนุมัติตามหลักการศาสนาในการซื้อขายแบบผ่อนส่ง ให้มีการระบุราคาที่เพิ่มขึ้นแยกจากราคาแบบเงินสดในสัญญาซื้อขาย (หมายถึง ไม่อนุมัติให้ระบุราคาเงินสดและราคาผ่อนส่งรวมกันในสัญญาซื้อขาย-ผู้เขียน) ไม่ว่าทั้งผู้ซื้อและผู้ขายจะตกลงจำนวนราคาที่เพิ่มขึ้นนั้นเองหรือจะเทียบกับอัตราดอกเบี้ย

3. เมื่อผู้ซื้อที่เป็นลูกหนี้ชำระราคาในแต่ละงวดช้ากว่ากำหนด ไม่เป็นที่อนุมัติให้เพิ่มราคาไม่ว่าจะโดยเงื่อนไขที่ได้วางไว้หรือโดยไม่มีเงื่อนไข

4. เป็นที่ต้องห้ามแก่ลูกหนี้ที่มีกำลังทรัพย์เพียงพอ ทำการผลัดการชำระราคางวดที่ถึงกำหนดเวลาชำระในขณะเดียวกันก็ไม่อนุญาตตามหลักการอิสลามให้มีการเสนอเงื่อนไขชดเชยในกรณีที่ผู้ซื้อชำระราคาช้ากว่ากำหนด

5. อนุมัติให้ผู้ซื้อและผู้ขายแบบผ่อนส่งเสนอเงื่อนไขว่า จำนวนงวดที่ยังไม่ถึงกำหนดเวลาชำระจะต้องชำระทันที ที่ผู้ซื้อชำระราคาบางงวดช้ากว่ากำหนดถ้าหากว่าผู้ซื้อยอมรับข้อเสนอดังกล่าวในขณะทำสัญญาซื้อขาย

6. ผู้ขายไม่มีสิทธิที่จะถือกรรมสิทธิ์ในสินค้าหลังจากการทำสัญญาซื้อขายเสร็จสิ้นลง แต่อนุญาตให้เสนอเงื่อนไขแก่ผู้ซื้อให้จำนำสินค้าแก่เขา ทั้งนี้เป็นหลักประกันแก่ผู้ขายในการให้ได้มาซึ่งจำนวนงวดที่ยังไม่ถึงกำหนดเวลาชำระ

มติของมัจลิสมุญัมมะอุลฟิกฮุอิสลามีย์(สภานิติศาสตร์อิสลาม)เกี่ยวกับการกำหนดอัตรากำไรในการซื้อขายซึ่งมีขึ้นในการสัมมนาครั้งที่ 5 ณ ประเทศคูเวต ระหว่างวันที่ 1-6 ญะมาดิลเอาวัล ฮ.ศ 1409 ตรงกับวันที่ 10-15 ธันวาคม ค.ศ 1988 มีดังนี้ (Mujammaul Al-Figh Al-Islamy,1988)

1. อิสลามได้อนุญาตให้มุสลิมทำการค้าอย่างเสรีภายใต้ขอบเขตและหลักเกณฑ์ของกฎหมายอิสลาม

2. ไม่มีหลักฐานจากตัวบทอัลกุรอ่านและหะดีษที่กำหนดเพดานสูงสุดของอัตรากำไรในการซื้อขาย แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นผู้ขายควรคำนึงหลักคุณธรรมและหลักมนุษยธรรมด้วย

3. การได้มาซึ่งกำไรนั้นจะต้องปราศจากวิธีที่ไม่ถูกต้องเช่น การโกงและการโกหก เป็นต้น

4. รัฐบาลไม่ควรเข้าแทรกแซงทางการค้าโดยการกำหนดเพดานกำไรเว้นแต่จะมีเหตุอันควรและควรแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

วิธีการป้องกันการผิดนัดชำระราคาหรือการไม่ชำระหนี้จากผู้ซื้อสินค้าแบบผ่อนส่ง

ผู้ขายมีวิธีการป้องกันการผิดนัดชำระงวดหรือการไม่ชำระหนี้จากผู้ซื้อสินค้าแบบผ่อนส่งหลายวิธี ซึ่งมีทั้งวิธีที่ได้รับการอนุมัติและไม่ได้การอนุมัติตามกฎหมายอิสลาม ผู้เขียนจะนำเสนอเฉพาะวิธีที่ได้รับการอนุมัติตามกฎหมายอิสลาม

ในบรรดาวิธีที่ได้รับการอนุมัติตามกฎหมายอิสลามมีดังนี้

1. การประกันหลักทรัพย์ ซึ่งมีรูปแบบคือ การที่ผู้ขายเสนอเงื่อนไขแก่ผู้ซื้อให้นำหลักทรัพย์หรือทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูงกว่าหรือเทียบเท่าราคาสินค้าที่ซื้อขายแบบผ่อนส่งมาประกัน

การประกันหลักทรัพย์นี้ มีที่มาจากการกระทำของท่านนบี ดังหะดีษที่มีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ว่า“แท้จริงท่านนบีซื้ออาหารจากชายชาวยิวคนหนึ่งโดยการชำระราคาภายหลัง ท่านนบีจึงจำนำเสื้อเกราะของท่านกับเขา” (Muhammad Ibnu Ismail,1987)

ถึงแม้ว่าหะดีษข้างต้นจะเกี่ยวกับการจำนำ แต่จากการวิเคราะห์ ผู้เขียนสรุปได้ว่า การที่ท่านนบีจำนำเสื้อเกราะของท่านแก่ชายคนนั้น ก็เพื่อเป็นหลักประกันการชำระราคา

วิธีนี้ถ้าหากปรากฏว่า ผู้ซื้อผิดนัดชำระงวด หรือไม่ชำระหนี้ตามวันเวลาที่ตกลงไว้ในสัญญาซื้อขายโดยเจตนา เป็นที่อนุญาตให้ผู้ขายนำหลักทรัพย์หรือทรัพย์สินที่ผู้ซื้อนำมาประกันไปประมูลขายแล้วนำเงินที่ได้จากการประมูลขายหลักทรัพย์หรือทรัพย์สินมาชำระราคางวดที่ยังค้าง แต่มีเงื่อนไขที่ผู้ขายต้องคำนึงคือ

1. ก่อนนำหลักทรัพย์ประกันไปประมูลขาย ควรมีระยะเวลาผ่อนผันหากผู้ซื้อมีความจำเป็น

2. ถ้าหากยังมีเงินคงเหลือ หลังจากการนำเงินที่ได้จากการประมูลขายหลักทรัพย์มาชำระงวดที่ยังค้าง ผู้ขายจะต้องคืนเงินดังกล่าวแก่ผู้ซื้อ (Mujammaul Al-Figh Al-Islamy,1990)

3. ไม่เป็นที่อนุญาตให้ผู้ขายใช้ประโยชน์จากหลักทรัพย์ หรือทรัพย์สินที่ผู้ซื้อมาวางประกันในทุกรูปแบบ นอกจากจะได้รับอนุญาตจากเจ้าของหลักทรัพย์หรือทรัพย์สิน (Ahmad Ibnu Muhammad, 1985)

2. การจำนำ ซึ่งมี 2 รูปแบบคือ

1. เอาทรัพย์สินอื่นมาจำนำ

2. เอาสินค้าที่ซื้อมาจำนำ โดยการที่ผู้ขายเสนอเงื่อนไขแก่ผู้ซื้อให้จำนำสินค้าที่ซื้อขายแบบผ่อนส่ง ทั้งนี้ผู้ซื้อจะต้องครอบครองสินค้านั้นก่อน หลังจากนั้นจึงจำนำแก่ผู้ขาย และการเสนอเงื่อนไขนั้นทางที่ดีแล้วควรแยกจากสัญญาซื้อขายเพื่อหลีกห่างจากความขัดแย้งของนักฟิกฮฺ (Ahmad Ibnu Muhammad,1985)

โดยหลักการแล้ว การจำนำเป็นที่อนุมัติ ดังโองการอัลกุรอ่านที่มีความว่า และถ้า (มีการกู้ยืมในขณะที่) พวกเจ้าอยู่ในระหว่างการเดินทางและไม่พบผู้บันทึกคนใด ก็ให้มีสิ่งค้ำประกันยึดจำนำไว้” (พระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่านฉบับแปลภาษาไทย:2005)

การจำนำแบบที่ 1 และแบบที่ 2 ในกรณีที่ผู้ซื้อผิดนัดชำระราคางวดหรือไม่ชำระหนี้ตามวันเวลาที่ตกลงไว้ในสัญญาซื้อขาย เป็นที่อนุญาตให้ผู้ขายประมูลขายทรัพย์สินหรือสินค้าแล้วนำเงินที่ได้มาชำระงวด

3. การมีผู้ค้ำประกัน ซึ่งมีรูปแบบคือ การที่ผู้ขายเสนอเงื่อนไขแก่ผู้ซื้อให้นำผู้ค้ำประกันซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนด โดยทำสัญญากับผู้ค้ำประกันว่าจะต้องรับผิดชอบเรื่องการชำระราคางวด ในกรณีที่ผู้ซื้อผิดนัดชำระ (Mujammaul Al-Figh Al-Islamy,1990)

โดยหลักการแล้ว การค้ำประกันเป็นที่อนุมัติ ดังโองการอัลกุรอ่านที่มีความว่า “และผู้ใดที่นำมัน (ขันน้ำของกษัตริย์ที่หายไป) มาคืน เขาจะได้รับเสบียงเป็นรางวัลหนึ่งตัวลา และฉันเป็นผู้รับรอง” (พระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่านฉบับแปลภาษาไทย : 2005)

4. การทำสัญญากู้ยืม ซึ่งมีรูปแบบคือ การที่ผู้ขายให้ผู้ซื้อทำสัญญากู้ยืมโดยระบุจำนวนหนี้ วันเวลาชำระหนี้(MujammaulAl-FighAl-Islamy,1990)วิธีนี้เป็นที่อนุมัติตามกฎหมายอิสลามอีกทั้งยังสอดคล้องกับคำสอนของอัลลอฮฺในโองการที่มีความว่า "โอ้ผู้ศรัทธาทั้งหลาย เมื่อพวกเจ้าต่างมีหนี้สินกัน ด้วยการกู้ยืมที่มีกำหนดเวลา (ชำระหนี้) ที่ถูกระบุไว้แล้ว ก็จงบันทึกหนี้สินนั้น เสีย และผู้เขียนก็จงบันทึกระหว่างพวกเจ้าด้วยความเที่ยงธรรมและผู้เขียนคนหนึ่งคนใดก็จงอย่าปฏิเสธที่จะบันทึก ดังที่อัลลอฮฺทรงสอนเขา ดังนั้นเขาจงบันทึกเถิด และจงให้ผู้มีสิทธิเหนือเขา (ลูกหนี้) บอกให้บันทึก และเขาจงยำเกรงอัลลอฮฺผู้เป็นพระเจ้าของเขาและจงอย่าให้บกพร่องแต่อย่างใดจากสิทธินั้น"(พระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่านฉบับแปลภาษาไทย:2005)วิธีนี้ในกรณีที่ผู้ซื้อนัดชำระงวด หรือไม่ชำระหนี้ตามวันเวลาที่ตกลงไว้ในสัญญาซื้อขาย เป็นที่อนุญาตให้ผู้ขายปฏิบัติตามหลักปฏิบัติในการซื้อขายแบบผ่อนส่ง ที่ได้กล่าวมาแล้ว

สรุป

การซื้อขายแบบผ่อนส่งซึ่งมีรูปแบบ คือ การที่ผู้ซื้อและผู้ขายทำสัญญาซื้อขายกันโดยผู้ขายส่งมอบสินค้า และโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าแก่ผู้ซื้อในวันทำสัญญาซื้อขาย และผู้ซื้อจะต้องชำระราคาเป็นงวดจนครบตามจำนวนที่ได้ตกลงไว้ในสัญญา โดยที่ราคาที่ทำสัญญาซื้อขายแบบผ่อนส่งนี้มีราคาสูงกว่าราคาเงินสด เป็นที่อนุมัติตามกฎหมายอิสลามโดยมีเงื่อนไขและหลักปฏิบัติตามที่ได้กล่าวมา

รายการอ้างอิง

พระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่านฉบับแปลภาษาไทย.(2005).มะดีนะฮฺ : ศูนย์กษัตริย์ฟะฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.

Ahmad Ibnu Abdul-Halim.(2000).**Majmua Fatawa.**Riyadh : Wazarah- Al-Shu-oun Al-Islamiah.

Ahmad Ibnu Ali.(1910).**Ahkam Al-Quran**.Istanbul : Matbaah Al-Awqaf Al-Islamiah.

Ahmad Ibnu Hambal.(1980).**Musnad Ahmad.**Egypt : Mu-assasah Kurtubah.

Ahmad Ibnu Muhammad.(1985).**Al-Mughni.**Berut : Dar Al-Fikr.

Ali Ibnu Abubakr.(1980).**Al-Hidayah.**Berut : Al-Maktabah Al-Islamiah.

Ali Ibnu Sulaiman.(1994).**Al-Inshaf.**Berut : Dar-Ihya Al-Turath Al-Arabi.

Muhammad Arafah.(1980).**Hashiah Al-Dusuki.**Berut : Dar Al-Fikr.

Muhammad Amin Ibnu A-bidin.(1980).**Hashiah Ibnu A-bidin**.Egypt : Maktabah Mustafa Al-halbi.

Muhammad Aqlah.(1987).**Hukmu bi Al-taqsit fi Al-Shariah wa Al-Kanon**.Kuwait : Kuwait University.

Muhammad Ibnu Abdullah.(1990).**Al-Mostadrak Ala Al-Sahihain.**Berut : Dar Alkutub Al-Ilmiah.

Muhammad Ibnu Abu-Sahl.(1994). **Al-Mabsoot.** Berut : Dar Al-Marifah.

Muhammad Ibnu Ali.(1985)**Nai Al-Ow-tar.**Berut : Dar Al-Jil.

Muhammad Ibnu Al-Qasim.(1994). **Al-Mudau-wanah Al-Qubra.** Berut : Dar Shadir.

Muhammad Ibnu Ibrahim.(1980).**Al-Ijma.Riyadh** : Darutayyibah.

Muhammad Ibnu Idris.(1945).**Al-Um**.Berut : Dar Al-Marifah.

Muhammad Ibnu I-sa.(1994).**Sunan Al-tirmizi.**Berut : Dar Ihya Al-Turath Al-Arabi.

Muhammad Ibnu Ismail.(1987).**Shahih Al-Bukhari.**Berut : Dar-Ibnu Kazir.

Muhammad Ibnu Manzhor.(1994).**Lisan Al-Arab**.Berut : Dar Shadir.

Muhammad Ibnu Yazid.(1994).**Sunan Ibnu Majah.**Berut : Dar Al-Fikr.

Mujammaul Al-Figh Al-Islamy.(1988). **Majallah Mujamma Al-Fiqh Al-Islamy.**Jeddah : Munazzamah Al-Mutamar Al-Islamy.

Mujammaul Al-Figh Al-Islamy.(1990). **Majallah Mujamma Al-Fiqh Al-Islamy.**Jeddah : Munazzamah Al-Mutamar Al-Islamy.

Munir Al-Qadhi.(1949). **Durar Al-Ahkam Sharh Majallah Al-Ahkam.** Baghdad : Al-ani.

Muslim Ibnu Al-Hajjaj.(1990).**Shahih Muslim.**Berut : Dar Ihya Al-Turath Al-Arabi.

Rafik Al-Misri.(1990).**Baiu Attaksit.**Jeddah : Munazzamah Al-Mutamar Al-Islamy.

Shams Al-hak Al-Azim Abadi.(1994).**Own Al-mabood.**Berut : Dar Alkutub Al-Ilmiah.

Sulaiman Ibnu Al-Ash-az.(1994).**Sunan Abu Daud.**Berut : Dar Al-Fikr.

Wazarah Al-Owkaf Wa Al-shu-oun Al-Islamiah.(1984).**Al-Mavsoatul Fighiah**. Kuwait:Dar Al-Owkaf

Yahya Ibnu Sharf.(1997).**Al-Majmua.**Berut : Dar Alfikr.